

УДК 35

ЛЯХ Юлія Іванівна,
аспірант Харківського нац. ун-ту міського
господарства ім. О. М. Бекетова

**КОМУНІКАТИВНА ПОЛІТИКА ЯК ОСНОВА ОРГАНІЗАЦІЇ
ВЗАЄМОВІДНОСИН СУБ'ЄКТІВ І ОБ'ЄКТІВ
ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ**

Надається теоретико-методологічне обґрунтування комунікативної парадигми, адміністративних та організаційно-правових засад реалізації взаємовідносин суб'єктів і об'єктів публічного адміністрування в умовах демократизації. Досліджуються особливості функціонування комунікаційного процесу в публічному адмініструванні сталим розвитком країни. Доводиться важливість застосування дискурсу у прийнятті відповідальних рішень у полі організаційно-правового забезпечення адміністративної реформи. Встановлюється роль нормотворчих та законотворчих аспектів реалізації публічного влади.

Ключові слова: комунікація, комунікативна парадигма, діалог, дискурс, взаємодія, демократія, суб'єкти та об'єкти публічного адміністрування.

Liakh Yu. I. Communication policy as the basis for organization relationships between subjects and objects of public administration

The theoretical and methodological substantiation of the communicative paradigm, administrative, organizational and legal principles of realization of relations between subjects and objects of public administration in the conditions of democratization is given. The peculiarities of the communication process in public administration by the sustainable development of the country are studied. The importance of using discourse in making responsible decisions in the field of organizational and legal principles of

administrative reform is proved. The role of normative and law-making aspects of implementation of public authority is established.

Key words: communication, communicative paradigm, dialogue, discourse, interaction democracy, subjects and objects of public administration.

Постановка проблеми. Становлення і розвиток України як незалежної, правової, соціальної держави, впровадження демократичних цінностей та європейських стандартів вимагають змін у взаємовідносинах між суб'єктами та об'єктами публічного адміністрування. Щоб досягти балансу у взаємодії органів публічного адміністрування з громадськістю, необхідно виробити науково-обґрунтовані, правові основи щодо ефективного впливу публічного адміністрування на сучасні процеси соціального розвитку, розробити методологію комунікативної парадигми, проаналізувати проблематику державних процесів. Такий аналіз дозволив би суттєво розширити уявлення про сутність і діяльність держави в умовах становлення й розвитку демократії, визначив би напрями соціального розвитку в правовій державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Увага до розгляду комунікативних процесів проглядається ще з часів Античності в ученнях Арістотеля, Платона, Сократа. Згодом аспекти комунікації розглядали Галілео, Леонардо да Вінчі, Галілей. Поступово ідеї комунікації були притаманні у Новий час філософам Р. Декарту, Ф. Бекону та ін. У ХХ ст. особливої уваги набуває тема комунікації у філософських ученнях Ч. Моріса, Л. Вітгенштайна, М. Бубера, Б. Расела. У теорії інформаційного суспільства феномен комунікаційних процесів досліджували Е. Тоффлер, Д. Белл. Сучасні українські науковці – В. Демченко, А. Москаленко, О. Литвиненко, Л. Доценко, В. Кісін, Г. Почепцов, В. Чубасов та ін. – розкрили у своїх наукових роботах питання інформаційних обмінів, формування інформаційної політики. Моделі комунікації описували Г. Лассауел, М. Фуко, Н. Вінер, Р. Барт, види соціальної комунікації – Р. Харе, С. Вулгар, Т. Кун, М. Полані, Б. Латур, П. Бурдьє. На пострадянському просторі проблематика комунікативної парадигми в умовах демократії висвітлена в публікаціях О. Тушкова, Н. Бусової, І. Яжборовської, Б. Докторова, Н. Ляхович-Петракової. Роботи в означеній галузі здійснили вчені Національної академії державного

управління при Президентіві України: Н. Гавкалова, О. Амосов, Т. Джига, І. Слісаренко, Р. Войтович, С. Чукут, А. Баровська, В. Королько, Н. Грицяк, С. Телешун, І. Ібрагімова. Також вагомі дослідницькі факти у розкритті різноманітних аспектів обраної тематики простежуються в працях українських науковців Є. Бистрицького, Л. Ситніченко, В. Дзюндзюка, А. Колодій, В. Корженка, Н. Драгомирецької, В. Нікітіна. Серед російських філософів, які досліджували ціннісний вимір комунікацій, зазначимо А. Назарчука, В. Дем'янку, Ю. Плетнікова, В. Петрову, Б. Поршнева. Якщо детально розглянути філософію сучасної комунікативної парадигми, то видно, що в її основу покладені дослідження Ю. Хабермаса, К. Апеля, В. Кульмана, К. Ясперса, П. Ульріха, Д. Белла, Е. Тоффлера. Що ж стосується теоретичних засад та практичних проявів, то вони розглянуті в працях Д. Паркінсона, Р. Даля, Д. Бассета, Й. Когена, К.-П. Ріппа. Водночас реалізація організації взаємовідносин суб'єктів і об'єктів публічного адміністрування в практиці державного управління із застосуванням комунікативної парадигми в сучасній Україні залишається недостатньо дослідженою вітчизняними науковцями.

Мета статті полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні напрямів удосконалення комунікативної парадигми організації взаємовідносин суб'єктів і об'єктів публічного адміністрування в межах стратегічних рамок реформи публічного управління з розробленням практичних рекомендацій щодо їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах народний суверенітет поступово трансформується, усе більше набуваючи форми комунікативної влади, яка виходить з автономної громадськості. Цей процес дає основу для вироблення комунікативної парадигми, принципи якої дозволяють формувати волю народу і політичні рішення, базуючись на результатах дискурсу, що сприяють політичній відкритості. По суті, відбувається зіткнення й боротьба інтересів адміністративної та комунікативної влади і як результат – вирішення проблеми з урахуванням потреб і можливостей обох сторін суб'єктів комунікації.

Розуміючи владу як механізм раціонального управління соціальними процесами заради задоволення потреб і інтересів більшості громадян, стає очевидним, що суб'єкти публічного адміністрування покликані своєчасно та

адекватно відповідати на виклики часу, враховуючи у своїй управлінській стратегії нові парадигми розвитку суспільства.

На сьогодні практика розвинених країн світу доводить, що для ефективної роботи публічного адміністрування, прогресивного розвитку громадянського суспільства необхідною умовою і ключовим фактором є взаємодія державної влади з громадськістю на основі партнерських відносин.

В умовах розвитку комунікативного простору в сучасному світі стрімко змінюється ступінь відкритості і можливості громадського контролю у всіх сферах управління державою і суспільством. Відповідно зростає вплив громадянського суспільства, його частки інтересів й участі в державних справах країни. При цьому досі існує необхідність вирішення суперечностей, які збереглися у відносинах між суспільством і владою. Тенденції та інноваційні прецеденти сучасної практики публічного адміністрування в Україні дозволяють припустити, що вирішення питання слід шукати в подальшому розвитку і вдосконаленні різноманітних форм комунікативного діалогу й управлінського партнерства, які можуть стати оптимальним варіантом балансу у взаєминах між суб'єктами і об'єктами публічного адміністрування. Цей процес взаємодії є складним, для його ефективного функціонування суб'єкти державного управління повинні знати принципи, підходи й моделі реалізації цього процесу. Аналіз сформованих наукових уявлень, концепцій і підходів провідних соціологічних шкіл і течій доводить, що комунікація є необхідною передумовою ефективного функціонування і поступального розвитку всіх соціальних систем і суспільства в цілому. Вона забезпечує зв'язок у спілкуванні між суб'єктами та об'єктами публічного адміністрування, дозволяє відтворювати, акумулювати сукупний суспільний досвід, транслювати культурні зразки і цінності поведінки громадян будь-якої країни. У налагодженні взаємин зацікавлене не тільки суспільство, але й держава, бізнес-структури, органи місцевого самоврядування тощо. Партнерські відносини будуються на довірі населення, у пріоритет ставляться інтереси суспільства, йде орієнтація на громадян і їх запити, а це, у свою чергу, сприяє зниженню рівня корупції. І як результат, органи державної влади стають відкритими для діалогу з народом, цивільні інститути набувають можливості брати участь і впливати на остаточний результат у вирішенні певної соціально-економічної проблеми. Таким

чином, суб'єкти та об'єкти публічного адміністрування існують в єдиному комунікаційному полі і є єдиною основою для реалізації ефективного розвитку країни за рахунок взаємодії один з одним, що приводить до процвітання демократичного устрою в країні.

Основна ідея гласності та відкритості як основи демократії полягає в тому, що за допомогою медіума публічного обговорення здійснюється контроль з боку громадянського суспільства і зароджується легітимація системи політичного панування. Громадяни мають право знати про дії і наміри суб'єктів публічного адміністрування і мати змогу впливати на створення та реалізацію законів. Так, об'єкти публічного адміністрування можуть підтвердити задекларовану державою тезу про те, що «носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ» [8]. На рівні спільного діалогу суб'єкти публічного адміністрування отримують інформацію щодо «соціального очікування, соціальних почуттів, соціального настрою, які виражені в громадській думці... У взаємному діалозі держава частково делегує свої владні повноваження громадянському суспільству, відчужуючи від постійного запровадження владних функцій, при цьому, розвиваючи різні форми громадянського самоврядування» [9, с. 124] (тут і далі переклад автора. – Ю. Л.). Так, на думку російського дослідника В. Курбатова, діалог між суб'єктами та об'єктами публічного адміністрування будується так: «держава посилає різні сигнали суспільству, так само як і суспільство посилає такі сигнали державі про те, що ті чи інші державно-адміністративні регламентації схвалюються (або не схвалюються) громадянським суспільством, мають ті чи інші ступені легітимності» [9, с. 124].

Публічне адміністрування є важливою складовою частиною демократичного суспільства. З латинської мови публічне адміністрування перекладається як громадське управління, яке означає, що суб'єкти публічного адміністрування контролюють процеси і відносини в суспільстві. При цьому відбувається взаємовплив суб'єктів і об'єктів публічного адміністрування відповідно до суспільно важливих функцій і повноважень. Можна сказати, що трактування терміна «публічне адміністрування» пов'язане з виконавчою гілкою влади, до якої входять органи державної влади, органи місцевого самоврядування, суб'єкти

господарювання різних форм власності та громадські організації. У вузькому сенсі публічне адміністрування розглядається:

1) як професійна діяльність державних службовців, яка охоплює всі види діяльності, спрямовані на реалізацію ухвалених урядом рішень. Тобто в процесі публічного адміністрування політики і державні діячі приймають політичні рішення, які реалізують державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування, представники бізнесу та громадськості;

2) процес вивчення, розробки та запровадження певних напрямів державної політики. Тобто перед суб'єктами публічного адміністрування стоїть велика відповідальність за динаміку і спрямованість суспільно-політичних процесів.

У широкому сенсі публічне адміністрування розуміють як певну систему управління, яку надають адміністративні інститути в межах прийнятої структури влади [1, с. 7].

Зазначимо, що термін «публічне адміністрування» широко застосовується в західноєвропейських країнах і є досить модернізованим і глобалізованим. У країнах Заходу публічне адміністрування має доволі розвинені інститути громадянського суспільства, діяльність яких спрямована насамперед на підвищення якості надання адміністративно-управлінських послуг населенню. Саме тому для України, яка перебуває в стані суспільної трансформації, актуальним питанням залишається пошук способів досягнення сталого розвитку суспільства на основі просування інтересів об'єктів публічного адміністрування. Адже в умовах розвитку демократичної держави без участі громадськості в політичному процесі неможливо досягти високого рівня компетентності та процвітання ліберально-демократичних цінностей. Демократія як форма управління є владою більшості в інтересах більшості, вона захищає інтереси незалежної спільноти [10, с. 198, 209] і є суспільною цінністю, на основі якої ефективно формується політична система і функціонує суспільство. Рівень демократичної організації суспільства дозволяє вирішувати найбільш складні проблеми в умовах демократичного розвитку країни. Так, сформовані громадянами органи влади, спираючись на принципи політичного плюралізму та змагальності партійних програм, отримують реальну можливість самовизначення і зваженого

вибору стратегічного курсу суспільного розвитку, без наявності якого неможливе ефективне управління поступальним розвитком суспільства.

Це змушує шукати нові форми участі об'єктів публічного адміністрування у вирішенні спірних питань і проблем, які виникають, виробляти нові механізми і умови для участі громадян та їх об'єднань у коригуванні прийнятих рішень. Мова йде про нарощування комунікацій управлінської взаємодії, у тому числі в міжорганізаційному аспекті управлінського партнерства різних рівнів публічної влади. Цілком очевидно, що сьогодні активно формується особлива сфера політичного управління, сфера взаємозв'язку і взаємопроникнення політики й управління, сфера взаємодії між суб'єктами та об'єктами публічного адміністрування.

За рахунок комунікативної діяльності громадськість усвідомлює власну політичну спроможність, відчуває впевненість, а уряд стає більш чутливим до потреб і інтересів населення. Саме тому необхідно більше уваги приділити комунікативній парадигмі організації взаємовідносин суб'єктів і об'єктів публічного адміністрування. Треба внести низку змін у політичну систему, які будуть спрямовані на поліпшення взаємодії її елементів. Інструментами управління в руках суб'єктів публічного адміністрування є комунікативні процеси. У цих процесах передача й отримання змістовної і оцінної інформації, а також вираження через неї відношення до соціальних цінностей певних спільнот і суспільства і є комунікація.

Л. Ситніченко характеризує комунікацію як універсальне надбання людства й універсальна реальність суспільного існування, підкреслюючи, що жодна суспільно важлива справа неможлива поза колективно-комунікативного, публічного обговорення-визнання, тобто поза легітимації. Демократично організоване співтовариство повинно досягти єдності-консенсусу – через дискурс [12, с. 7]. На сьогоднішній день Україна не змогла повністю реалізувати заплановані громадські реформи, обіцяні суспільству. Причинами цього є відсутність підтримки державної політики з боку громадськості, систематичного партнерського діалогу влади й суспільства, співпраці в розробці і реалізації державної політики, низький ступінь довіри до влади. Спостерігається інерційність процесів реформування соціально-комунікативної сфери, що призводить до

відсутності в необхідній мірі взаєморозуміння і взаємовигідної співпраці наявних суб'єктів комунікації. Ефективному партнерству також заважають закритість механізмів прийняття рішень та розподіл ресурсів у державному секторі. Тому налагодження системності в здійсненні комунікацій між суб'єктами та об'єктами публічного адміністрування – першочергове завдання для влади.

Як уже зазначалося, сьогодні закони і підзаконні акти, що стосуються питань життєзабезпечення широких верств населення, розробляються без належного вивчення громадської думки, а консультації з громадськістю часто мають формальний характер. У Західній Європі і США організація комунікативних взаємовідносин між суб'єктами та об'єктами публічного адміністрування сформувалася внаслідок переговорних практик, партнерства і консультацій. А. Назарчук погоджується з І. Когеном у тому, що консультації повинні бути відкритими і публічними, застосування їх у дії мають відповідати тим питанням, які є предметом спільної зацікавленості та повинні здійснюватися в аргументованій формі за допомогою упорядкованого обміну інформацією. Також учений звертає увагу на те, що консультації можуть тривати скільки завгодно, але головне, вони повинні бути спрямовані на раціональну, мотивовану згоду [11, с. 101 – 102].

Не менш важливою складовою частиною ефективної взаємодії суб'єктів і об'єктів публічного адміністрування є інформування, надання населенню необхідної інформації. Інформація повинна бути об'єктивною, повною, своєчасною, зрозумілою людям, а її джерелами можуть бути наради, особисті бесіди, мережа Інтернет, результати досліджень, статистичні дані, матеріали опитувань, свідоцтво експертів тощо. Основна риса комунікативного інформування характеризується суб'єкт-суб'єктним, діалогічним, зі зворотним зв'язком типом відносин. Це взаємодія двох підсистем – той, хто управляє, і той, ким управляють. Кожна із цих підсистем здатна адекватно реагувати на імпульси один одного. Унаслідок цього публічне адміністрування набуває характеру співуправління, яке являє собою вплив на механізм саморегуляції і самоврядування підсистем із метою їх оптимізації, враховуючи економічні показники, соціальну важливість і нематеріальні активи. Ця концепція принципово важлива в розумінні змісту комунікації і передбачає формування нової горизонтальної моделі – рівних суб'єктів. Цей фактор також передбачає нагальну потребу у виробленні нової

парадигми державного управління в інформаційно-комунікативній сфері, яка враховує лінійний взаємозв'язок [4].

На жаль, інформаційна політика в Україні тривалий час перебувала в стані одностороннього інформування населення, тобто зворотний зв'язок владу не цікавив. Недостатня інформованість структур одного сектору про можливості і проблеми інших призводила до зниження ресурсу національного розвитку. І лише розвиток громадянського суспільства, впровадження демократичного врядування вплинули на зміну відносин у площині «влада – суспільство». Спочатку теорію масової комунікації в соціології визначив М. Вебер у 20-х рр. ХХ ст. Німецький соціолог виявив, що преса, періодичний друк впливають на формування соціальної сфери, громадську думку, тому важливим моментом є визначення соціальних вимог до журналістів і вивчення впливу преси на різні структури суспільства. У 1948 р. визначена класична парадигма комунікації, засновником якої вважають американського політолога Г. Лассауелла. В основі моделі лежить послідовна інформація: «Хто говорить? Що повідомляє? Кому? Яким каналом? З яким ефектом?» [13, с. 38]. Учений запропонував класичну (лінійну) модель комунікації, яка стала цінною для розробки відповідних принципів подальшого аналізу. Суть теорії полягала не тільки в тому, яка інформація, за допомогою яких зв'язків використовується, а й у тому, хто бере участь у взаємодії, для кого транслюється інформація. Пізніше Н. Вінер обґрунтував роль зворотного зв'язку як оптимізаційної основи процесу комунікації, конкретизувавши її предметний зміст [2]. Відкритість інформації, адекватна проінформованість населення забезпечує характер зворотного зв'язку, що сприяє свідомій участі громадян у державному управлінні. Надається можливість для обґрунтованих відповідей і раціонального впливу громадськості на державні рішення [5]. Так, зворотні зв'язки являють собою цінність для визначення якості управління, адже саме від об'єкта надходить інформація про недоліки в системі управління. Відповідно до цього, система управління повинна враховувати загальнолюдські цілі (свобода, демократія, справедливість), які й визначають сутність управлінського рішення.

Таким чином, використання зворотних зв'язків у публічному адмініструванні сприяє отриманню більш точної інформації, підвищенню результативності, дієвості, ефективності в подоланні різного роду проблем.

Поступово налагоджується комунікація, що забезпечує консолідований результат взаємодії. В основі державного управління, на відміну від пропаганди, як засобу впливу держави на населення, комунікація уявляється у вигляді самостійного і самодостатнього соціального інституту: як система взаємодії суспільства й держави, державного апарату і громадських структур, державного службовця і громадянина [7].

Комунікація, як неklasична парадигма в соціальному вимірі, розглядається в працях Ю. Хабермаса: «Теорія комунікативної дії», «Моральна свідомість і комунікативна дія», «Етика дискурсу» та ін. Так, учений розглядає парадигму не тільки як комплекс методів і науково дослідних підходів, але і як нове розуміння самої соціальної реальності і соціального знання. Філософ бачить комунікацію не як односторонній механізм функціонування системи, поширення інформації, а як спосіб забезпечення зв'язку і взаємодії людей у соціальній сфері за допомогою продуктивного, конструктивного діалогу.

Ефективна комунікативна модель дозволяє враховувати потреби всіх суб'єктів комунікації, знаходити взаємно прийнятні рішення в умовах перманентного конфлікту інтересів. У процесі дискурсу можна об'єктивно оцінити проблему того, що саме заважає взаємодії суб'єктів і об'єктів публічного адміністрування та, як результат, вжити заходів на подолання прірви між ними. Усе це уявляється ідеальною комунікативною ситуацією, перспективою якої є утворення ідеального комунікативного суспільства. У такому суспільстві існує можливість виявляти свою точку зору, ставити питання, міркувати, у ньому прогресує свобода думки, рівність у висловлюваннях, прагнення бути зрозумілими і почутими. Наявність загальнолюдського консенсусу у вирішенні проблем і конфліктів говорить про демократичні відносини в правовій державі.

Тільки досягнувши консенсусу можна вирішити питання, що сприятиме встановленню суспільного порядку. Комунікація на рівні міжособистісних відносин передбачає взаємодію між культурами, соціумами й вимагає від учасників дискусії націленості на досягнення спільного розуміння у будь-яких речах або загальних питаннях. Однак це не означає, що опонент має відмовитися від своєї точки зору. Ця ситуація лише зобов'язує враховувати іншу позицію, тобто відбувається орієнтація на іншого. Сьогодні ідеї, проголошені Ю. Хабермасом,

актуальні в розвитку суспільних відносин, й одним із домінуючих процесів у взаємовідносинах суб'єктів і об'єктів публічного адміністрування є подолання відчуженості у сфері соціальної комунікації, винайдення методів і принципів налагодження взаєморозуміння і допомоги, тобто побудови комунікативної парадигми.

Таким чином, комунікація – це не просто характеристика суспільства, а й сама суть соціальної системи, ключовими елементами якої є інформація, розуміння і повідомлення.

Влада повинна не тільки підтримувати зв'язок із населенням, а й сама ініціювати нові види комунікацій, особливо сьогодні, коли активно розвиваються інформаційно-комунікаційні технології, які впливають на формування суспільних процесів. При цьому слід враховувати, що цей вплив може бути як конструктивним механізмом забезпечення взаємодій між суб'єктами соціального функціонування, так і деструктивним механізмом маніпуляційного впливу на свідомість громадськості, що обумовлює необхідність позначення ціннісно-нормативних засад комунікативної діяльності.

На думку Г. Войтович, комунікативна політика включає в себе створення та підтримку інфраструктури неурядових організацій і центрів взаємодії. Унаслідок інституалізації об'єктів публічного адміністрування утворюються мережі неурядових організацій, центрів взаємодії з органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, що служить міцним каркасом для громадянського суспільства. Участь компетентних, організованих і відповідальних інститутів громадянського суспільства в процесі формування державної політики підвищує ефективність застосування законодавчих та обґрунтованих управлінських рішень [3].

Сьогодні в Україні процес модернізації взаємовідносин органів публічного адміністрування та суспільства є досить суперечливим, оскільки немає однозначного розуміння природи політичного процесу, існують правові прогалини. В. Карлова звертає увагу на необхідність запровадження такої моделі управління, яка б надавала пріоритет громадським структурам у розробці державної політики та прийнятті управлінських рішень. При цьому органи державної влади та управління були б виконавцями рішень, прийнятих демократичним шляхом [6,

с. 10, 12]. Взаємовідносини, сформовані на основі комунікації, у результаті компромісу інтересів суб'єктів і об'єктів публічного адміністрування є найбільш ефективними.

Висновки. Так, з огляду на аналіз актуальних проблем українського суспільства можна стверджувати, що основним завданням взаємовідносин між суб'єктами і об'єктами публічного адміністрування має стати обґрунтування таких механізмів політико-правового врегулювання, які б дозволили зберегти громадянську єдність і забезпечили б відстоювання загальнонаціональних інтересів за максимального врахування інтересів окремих груп і членів соціуму. При цьому, незважаючи на зростаюче насильство в рішенні соціально-політичних конфліктів, предметом особливої уваги має стати набуття комунікативних методів стабілізації ситуації, які б перебували у правовому полі і задовольняли очікування українського суспільства. Також слід урахувати, що цінними в цьому випадку є не тільки програми безпосередньої практичної діяльності, але й модель, яка визначає вектор суспільного розвитку.

На наш погляд, найбільш ефективна модель створена у вченні Ю. Хабермаса. У ній взаємовідносини між суб'єктами і об'єктами публічного адміністрування будуються на взаємному консенсусі, що виникає в межах раціонального дискурсу, у якому кожен з учасників, відстоюючи власні інтереси, враховує необхідність їх узгодження з відповідним загальним нормативним зразком. Невід'ємною частиною цього процесу також є орієнтація на взаєморозуміння.

Таким чином, важливим завданням є розробка і впровадження закону про державну комунікативну політику, уведення в теорію і практику законодавчих актів, які б нормували весь комплекс питань, пов'язаних із забезпеченням комунікації суб'єктів і об'єктів публічного адміністрування.

Список використаних джерел

1. **Амосов О.** Модели публичного администрирования (архетипическая парадигма) / О. Амосов, Н. Гавкалова // Публичное управление: теория и практика : сб. науч. трудов Ассоциации д-ров наук гос. упр. – Харьков : ДокНаукДержУпр, 2013. – июнь. – С. 6 – 13.

2. **Винер Н.** Человек управляющий / Норберт Винер. – Спб. : Питер, 2001. – 288 с. – (Сер. «Психология – классика»).
3. **Войтович Р. В.** Механізми реалізації зв'язків з громадськістю в державному управлінні : навч. посіб. / Р. В. Войтович. – Київ : Вид-во НАДУ, 2007. – 72 с.
4. **Запровадження комунікацій в суспільстві** / за заг. ред. Н. К. Дніпренко, В. В. Різуна. – Київ : Вістка, 2009. – 56 с.
5. **Ібрагімова І.** Технологія інформаційної взаємодії в процесі прийняття рішень / І. Ібрагімова // Вісн. УАДУ. – 2000. – № 3. – С. 442 – 448.
6. **Карлова В. В.** Державна політика у сфері культури: сутність та особливості реалізації в сучасних умовах : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Карлова Валентина Володимирівна. – Київ, 2003. – 17 с.
7. **Комунікація: демократичні стандарти в роботі органів державної влади** / за заг. ред. Н. К. Дніпренко. – Київ : Вістка, 2008. – 164 с.
8. **Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України** 28 черв. 1996 р. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
9. **Курбатов В. И.** Социальный диалог в гармонизации социальных отношений / В. И. Курбатов // Вестн. Адыгей. гос. ун-та. Сер. 1 «Регионоведение: философия, история, социология, юриспруденция, политология, культурология». – 2012. – № 2. – С. 121 – 125.
10. **Лок Дж.** Два трактати про врядування : пер. з англ. / Джон Лок. – Київ : Основи, 2001. – 265 с.
11. **Назарчук А. В.** Понятие делиберативной политики в современном политическом процессе / А. В. Назарчук // Полис. Полит. исслед. – 2011. – № 5. – С. 99 – 103.
12. **Ситніченко Л. А.** Першоджерела комунікативної філософії : навч. посіб. для студ. гуманіт. спец. вищ. навч. закладів / Людмила Анатоліївна Ситніченко / Міжнародний фонд «Відродження». – К. : Либідь, 1996. – 176 с. – (Програма «Трансформація гуманітарної освіти в Україні»).

13. **Lasswell H. D.** The Structure and Function of Communication in Society / Harold D. Lasswell // The Communication of Ideas / ed. L. Bryson. – New York : Harper and Brothers, 2005. – P. 37 – 51.

List of references

1. **Amosov O.** Modeli publichnogo administrirovaniya (arhetipicheskaya paradigma) / O. Amosov, N. Gavkalova // Publichnoe upravlenie: teoriya i praktika : sb. nauch. trudov Assotsiatsii d-rov nauk gos. upr. – Harkov : DokNaukDerzhUpr, 2013. – iyun. – S. 6 – 13.

2. **Viner N.** Chelovek upravlyayuschiy / Norbert Viner. – Spb. : Piter, 2001. – 288 s. – (Ser. «Psihologiya – klassika»).

3. **Voitovych R. V.** Mekhanizmy realizatsii zviazkiv z hromadskistiu v derzhavnomu upravlinni : navch. posib. / R. V. Voitovych. – Kyiv : Vyd-vo NADU, 2007. – 72 s.

4. **Zaprovadzhennia** komunikatsii v suspilstvi / za zah. red. N. K. Dniprenko, V. V. Rizuna. – Kyiv : Vistka, 2009. – 56 s.

5. **Ibrahimova I.** Tekhnolohiia informatsiinoi vzaiemodii v protsesi pryiniattia rishen / I. Ibrahimova // Visn. UADU. – 2000. – № 3. – S. 442 – 448.

6. **Karlova V. V.** Derzhavna polityka u sferi kultury: sutnist ta osoblyvosti realizatsii v suchasnykh umovakh : avtoref. dys. ... kand. nauk z derzh. upr. : 25.00.01 / Karlova Valentyna Volodymyrivna. – Kyiv, 2003. – 17 s.

7. **Komunikatsiia:** demokratychni standarty v roboti orhaniv derzhavnoi vlady / za zah. red. N. K. Dniprenko. – Kyiv : Vistka, 2008. – 164 s.

8. **Konstytutsiia** Ukrainy: pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 cherv. 1996 r. – Rezhym dostupu : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

9. **Kurbatov V. I.** Sotsialnyi dialog v garmonizatsii sotsialnyh otnosheniy / V. I. Kurbatov // Vestn. Adyigey. gos. un-ta. Ser. 1 «Regionovedenie: filosofiya, istoriya, sotsiologiya, yurisprudentsiya, politologiya, kulturologiya». – 2012. – № 2. – S. 121 – 125.

10. **Lok Dzh.** Dva traktati pro vryaduvannya : per. z angl. / Dzhon Lok. – Kiyiv : Osnovi, 2001. – 265 s.

11. **Nazarchuk A. V.** Ponyatie deliberativnoy politiki v sovremennom politicheskom protsesse / A. V. Nazarchuk // Polis. Polit. issled. – 2011. – № 5. – S. 99 – 103.

12. **Sytnichenko L. A.** Pershodzherela komunikatyvnoi filosofii : navch. posib. dlia stud. humanit. spets. vyshch. navch. zakladiv / Liudmyla Anatoliivna Sytnichenko / Mizhnarodnyi fond «Vidrodzhennia». – K. : Lybid, 1996. – 176 s. – (Prohrama «Transformatsiia humanitarnoi osvity v Ukraini»).

13. **Lasswell H. D.** The Structure and Function of Communication in Society / Harold D. Lasswell // The Communication of Ideas / ed. L. Bryson. – New York : Harper and Brothers, 2005. – P. 37 – 51.

Надійшла до редколегії 27.12.18